Nr 10 ★ 2023

Kombi

En vinnande tidning från Kombispel

Varde ljus!
Lampor som lyser upp i höstmörkret

Spännande äppelrecept
Vinn kokbok!

Legendarisk LYXBIL

Björn och Lillemor gör som Elvis – kör Stutz

Välkommen

Singapore fascinerar

SINGAPORE, ett namn som onekligen sätter igång fantasin. I början av 1900-talet en brittisk koloni, kommersiellt centrum i Sydostasien och naturlig länk mellan Ostasien och Europa när varor skulle skeppas från Kina till Storbritannien via den nyligen invigda Suezkanalen. Under andra världskriget plats för ett av de största brittiska nederlagen när 100 000 brittiska soldater förlorade makten om kolonin i strid mot en betydligt mindre och sämre utrustad japansk styrka. På 90-talet en av de asiatiska tigerekonomierna som med stormsteg bidrog till regionens tillväxt. Ja, det är verkligen ett fascinerande resmål vi berättar om i det här numret av Kombi.

MIN RELATION MED landet inleddes på 80-talet i tv-soffan framför ”Uppdrag i Singapore” där jag med spänning följde storviltsjägaren Frank Bucks äventyr. Som 20-åring passerade jag landet för ett kort (och dyrt) mellanstopp med bio, hamburgare och provisoriskt ”hotellrum” i någon kontorsskrapa på min jakt efter egna äventyr med ryggsäck i Sydostasien. Och som vuxen har jag varit där under mer ordnade former för att uppleva landet med min fru. Singapore, en smältdegel med en brokig historia – värt ett besök, men hoppa över turistfällan att ta en Singapore Sling på Raffles Hotel.

TILL SIST: Missa inte vinstregnet den 10 november!

Jonas Lindholm,
lotteriföreståndare

Innehåll Kombi nr 10

FOTO: NICKE MESSO

VIDEOSÅLD

Daniel gräver i tv-historien.

Sidan 14

FOTO: JOAKIM RÅDSTRÖM

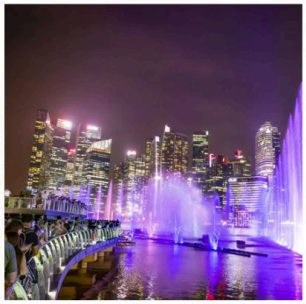

KONTRASTERNAS STAD
Förbudsskyltarna är många men upplevelserna desto fler i Singapore.
Sidan 10

ÄPPLEN PÅ NYA SÄTT
Äppelskörden är bärgad. Varför inte göra en fräsch cocktail – eller gazpacho?
Sidan 22

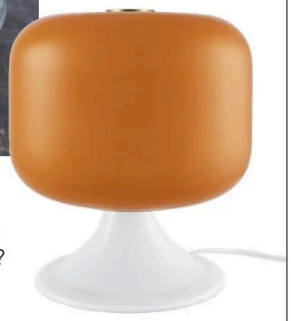

HÖSTLJUS
Trotsa mörkret med en läcker lampa.
Sidan 17

... MER INSPIRERANDE LÄSNING:
Läs om lyxbilen Stutz Blackhawk, om äkta och fejkad tryffel, om storsäljande formgivaren Rosa Ljung och om arkitekturpärlor i Stockholm. Och lös det kluriga krysset!

Kombi är ett månadsmagasin för Kombilotteriets, Drömreselotteriets och Motorlotteriets kunder. **Förmånstagare:** Sveriges Socialdemokratiska Arbetareparti (SAP) och Sveriges Socialdemokratiska Ungdomsförbund (SSU).
Adress: Kombi, 113 94 Stockholm **Telefon:** 08-453 54 00, mån–fre 8–18 **E-post:** kombi@kombispel.se **Ansvarig utgivare:** Jonas Lindholm **Projektledare Kombispel:** Kidi Oller Westerberg **Produktion:** Spoon On Demand **Redaktör:** Inger Sundelin **Art director:** Erik Westin **Omslagsfoto:** Ola Kjelbye **Tryck:** PunaMusta

NORDIC ECOLABEL 4041-0619 Trycksak
PEFC PEFC02-31-151

KOMBI LOTTERIET DRÖMRESE LOTTERIET MOTOR LOTTERIET
LOTTERI FÖR DIG 18+ ÖVER 18 ÅR
Stödlinjen
för spelare och anhöriga
Telefon 020-81 91 00

TIDIGARE VINNARE
1 000 000:-

"Det blev husbil, badrum och en stor fest"

"När Kombi intervjuade mig förra gången sa jag att jag skulle byta ut vår gamla husvagn mot en ny. Det gjorde jag också. Men ganska snart sålde jag den och köpte en husbil i stället. Den är smidigare än husvagnen och mycket enklare att backa med.

Min fru och jag har gjort många fina turer med vår husbil. Nu senast var vi till Hardangervidda i Norge. Vacker natur och mycket att se! Vi har också kört till Skåne och hälsat på en före detta granne. Vi brukar bo på campingplatser, det är mest bekvämt.

Vinstpengarna räckte även till en stor renovering av badrummet – och till en stor trädgårdsfest med barn och barnbarn för att fira vinsten.

Min kombilott har jag kvar, så klart. Den släpper jag aldrig. Kanske blir det en miljonvinst snart igen."

Ture Annell

Ålder: 83 år.

Bor: Ulrika, söder om Linköping.

Gör: Pensionär efter många år som grävmaskinist.

Familj: Fru, två barn, fyra barnbarn och sex barnbarnsbarn.

Intressen: Husbilen, trädgården, följa Sverige i fotboll och ishockey – från tv-soffan.

BERÄTTAT FÖR: INGER SUNDELIN FOTO: PETER HOLGERSSON

Kombinytt

Hej Kombikund!

"I Trollhättan finns allt jag behöver"

Hallå där Bo Sävström, hur länge har du haft din Kombilott?

– Sedan 1988.

Någon vinst du varit särskilt nöjd med?

– Tyvärr har jag inte fått någon vinst över 250 kronor på alla år, så de gånger jag vunnit har jag mestadels valt en ny lott för att öka mina chanser.

Var bor du? Vad är det bästa med att bo där?

– Jag och min fru bor i en villa i Trollhättan, vi är båda infödda Trollhättebor. Jag har också jobbat här hela mitt liv, största delen som entreprenör på Saabfabriken. Här finns allt jag behöver, det är nära till natur, hav och storstad. Göteborg, alltså.

Om du fick välja en person – känd eller okänd, historisk eller nutida – att tillbringa en dag med, vem skulle det vara? Och varför?

– Då skulle jag välja Neil Armstrong när han landade på månen. Det hade varit en otrolig känsla att få ta ett steg ut på månens yta. Jag har alltid varit intresserad av rymdflygning.

Vilken plats på jorden skulle du helst vilja besöka?

– Det finns många intressanta platser, men Australien och Nya Zeeland med sin natur och sitt djurliv skulle vara något extra.

Vad gör du helst på fritiden?

– Den ägnar jag åt huset och trädgården, är i naturen och så campar vi som långliggare, på sommaren på en ö strax söder om Strömstad och på vintern i Falköping på Mösseberg.

Vad skulle du göra om du vann riktigt mycket pengar?

– Jag skulle dela med mig till våra söner, och sätta lite guldkant på tillvaron.

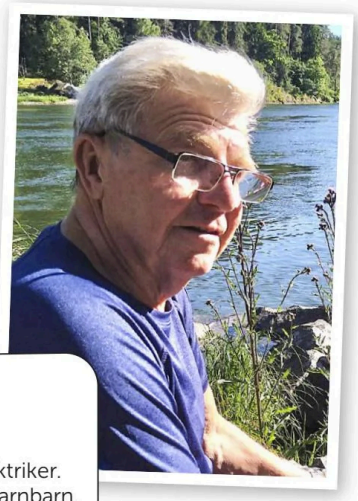

Bo Sävström

Ålder: 75 år.
Bor: Trollhättan.
Gör: Pensionär, före detta elektriker.
Familj: Fru, två barn och fyra barnbarn.
Intressen: Hus, trädgård och husvagn.

Månadens GLÄDJESPRIDARE

"En glädjespridare som jag umgås med och träffar nästan varje dag är min sambos syster Julia, som sprider en massa härlig energi och kärlek till alla människor och djur som finns runt omkring henne. Hon brukar baka något gott eller köpa något fint till sina äldre grannar, som hon verkligen bryr sig om. Julia är min bästa vän och en bra förebild för alla på denna jord." /Maria Karlsson, Trollhättan

Hej Maria! Julia verkar vara en riktig pärla! Tre Glädjelotter är på väg till henne med posten.

Vänliga hälsningar
Kidi Oller Westerberg
Projektledare, **Kombispel**

KÄNNER DU OCKSÅ EN GLÄDJESPRIDARE?

Mejla en kort motivering till **tidningenkombi@kombispel.se** om vem som sprider glädje och därför förtjänar att belönas med tre Glädjelotten. Glöm inte att ange glädjespridarens adress!

Gigant till havs

På ett varv i Åbo slutförs nu arbetet med Icon of the Seas – världens största kryssningsfartyg.

Längd: 365 meter
Antal våningar: 20
Max antal passagerare: 7 600
Besättning: 2 350
Pooler: 7
Vattenrutschbanor: 6
Barer och restauranger: 40

Icon of the Seas sätts i trafik i Västindien våren 2024.

FOTO: ROYAL CARRIBEAN

Vinst-val!

Klipp för vänsterhänta

Ett av våra vinstval i spelomgång 10 är den här **vänstersaxen** från Fiskars. Saxen har spegelvända skär och handtag för att passa vänsterhänta användare. De klassiska Fiskarssaxarna är idealiska för en mängd olika klipparbeten. Längd 21 cm. Tål maskindisk.

GRATTIS

I Kombi nr 8 tävlade vi ut tre exemplar av den inspirerande kokboken *52 burgare – och de godaste tillbehören*. Vinnare blev: **Bengt Karlsson,** Hällefors, **Aina Lilian Borg,** Matfors **Veronica Berggren,** Stockholm.

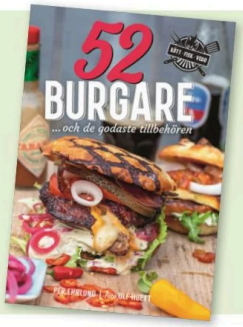

Skriv till Kombi! **Publicerade insändare belönas med tre Glädjelotten.**
Mejla till tidningenkombi@kombispel.se eller posta till Kombi, 113 94 Stockholm.

”Vi åker till Egypten”

VINNARE 25 000:-

”Gubben min var hemma när jag skulle rätta lotten, så vi gjorde det tillsammans. ‘Nu ska vi se om det blir en termos eller påslakan igen’, sa vi. Men det blev ingen termos den här gången, det blev 25 000 kronor. Gissa om vi blev överraskade och glada!

Jag vet redan nu vad vi ska göra med vinsten. Den ska gå till en Egyptenresa. Vi ska sola, bada och snorkla. Vi har varit i Egypten säkert 25–30 gånger och trivs verkligen bra där. Vi bor på samma hotell varje gång och har under årens lopp lärt känna många trevliga människor. Vi åker i januari och siktar på att bli borta i tre veckor. Det ska bli så skönt att slippa mörkret och kylan.”

Ann-Christine Steneryd
Ålder: 57 år.
Bor: Säter.
Gör: Är undersköterska men arbetar heltid som fackligt förtroendevald i Kommunal.
Familj: Man och tre barn.
Intressen: Trädgård och de fem katterna av rasen ragdoll.

BERÄTTAT FÖR: INGER SUNDELIN FOTO: HENRIK HANSSON

Bilen är lackad i samma färg som Lillemor Petterssons favorit-nagellack.

Fälgarna är av märket Appliance.

Landvetter är en bit från Beverly Hills. Men man kan alltid drömma.

Stjärnornas favoritåk

Många stora världsstjärnor på 70- och 80-talen ägde en Stutz Blackhawk. Men bara Lillemor Pettersson i Mölndal har tillägnats en Stutz som fått samma färg som hennes favoritnagellack.

TEXT: **TOMAS ERIKSSON** FOTO: **OLA KJELBYE**

Efter att Elvis Presley vid en ceremoni på hotellet Waldorf Astoria i New York blev den första ägaren till en Stutz Blackhawk ville alla världens rika människor ha en. Men eftersom tillverkningstakten ofta låg på runt 50 bilar per år – det tillverkades 500–600 exemplar under modellens livstid 1971–1987 – så var suget efter den mycket udda bilen enormt.

Björn och Lillemor Pettersson, som driver Camaroskroten i Landvetter, köpte en 1972 års Stutz i Kalifornien för åtta år sedan. Vad Björn vet är det en av fem Stutz som finns i Sverige.

– Det var en gammal boxare som bodde ute i öknen som låg sjuk och ville sälja sin Stutz. Den hade stått länge i en lada och var i riktigt dåligt skick. Allt var sandigt och inget funkade. Men

Björn Petterson

Ålder: 61 år.
Bor: Mölndal.
Gör: Driver Camaroskroten i Landvetter sedan 1982.
Favoritbil genom tiderna: Chevrolet Camaro 1969 RS/SS Cabriolet.
Fritid: "Renoverar huset. Men har inte mycket fritid."

Lillemor Pettersson

Ålder: 61 år.
Gör: Jobbar på Camaroskroten, i första hand med pappersjobbet.
Bor: Mölndal.
Favoritbil: Rolls-Royce och Stutz Blackhawk
Fritid: "Hus, barn och barnbarn."

Elvis köpte den allra första. Nu har Lillemor och Björn också en Stutz Blackhawk.

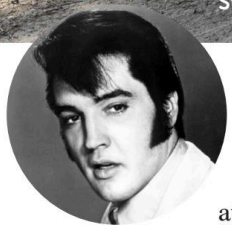

dyr som sjutton var den ändå, säger han och så skrattar han till.

– Den är så gräslig så att den är fräck. Har man hållit på med amerikanska bilar i hela sitt liv blir detta ett avsteg från allt annat. Det är klart att man måste ha den bilen, säger Björn.

"Har man hållit på med amerikanska bilar i hela sitt liv blir detta ett avsteg från allt annat."

DET VAR SENT 1960-tal när den stenrike New York-bankiren James O'Donnell och Virgil Exner, en pensionerad stjärnstylist från Chrysler, närmade sig varandra kring det ämne som fått rika amerikanska bilälskare att ilskna till – att de var tvungna att vända sig till de dryga engelsmännen för att köpa en riktig lyxbil, som Rolls-Royce eller Bentley.

Dessutom byggde de brittiska bilmärkena på en krånglig teknik och deras nät av serviceverkstäder i USA var under all kritik. O'Donnell och Exner tog över rättigheterna till ett lyxbilsmärke som dött ut under 1920-talskrisen – Stutz – och började bygga. Planen var enkel – de skulle slå engelsmännen på fingrarna genom att bygga en prålig kaross, men med standardmotor och standardteknik som skulle göra livet lätt för ägarna. Bilen formgavs av italienska Ghia och byggdes för hand vid Carrozzeria Padane i italienska Modena.

NÄR DEN FÖRSTA Stutz Blackhawken visades upp på Waldorf Astoria 1970 var det en skönhet som var 5,8 meter lång med bottenplatta och en treväxlad automatlåda från General Motors. Under den två meter långa motorhuven satt en 7,5 liters V8. Den drack runt 3 liter milen men levererade 425 hästkrafter som tog den 2 300 kilo tunga bilen från 0 till 100 kilometer i timmen på 8,4 sekunder. Priset? Runt 1,5 miljoner kronor omräknat till dagens penningvärde.

De patriotiska amerikanarna älskade bilen. Att låta Elvis Presley bli den förste att äga en var ett genidrag av företaget, och Elvis kom att äga fyra Stutz under de sex år han hade kvar att leva. Köpare nummer två blev Frank Sinatra. Snart hade Sammy Davis Jr köpt en till sig och en till sin fru. Dean Martin följde efter, hans Blackhawk hade registreringsskylten DRUNKY.

Muhammad Ali, Johnny Cash, Elton John, Paul McCartney och Al Pacino var snart ägare till en Stutz Blackhawk. Shahen av Iran hann köpa tolv stycken innan han avsattes.

Att bilen vid den här tiden kostade 25 000–35 000 dollar – en "vanlig" amerikanare kostade runt 5 000 dollar – var→

De fejkade avgasrören på sidan och reservhjulet som sticker upp ur bakluckan är ytterligare några av bilens udda designelement som blinkar tillbaka i tiden.

Björn Pettersson hittade bilen i öknen i Kalifornien. Han har lagt ner cirka två tusen timmar på att få den i skick.

→ inget som bekymrade celebriteterna.

Stutz Blackhawk märker ut sig med designelement som skulle ge dagens vindtunnelingenjörer grått hår, som att halva reservhjulet sticker upp ur koffertluckan, de fristående strålkastarna eller de fejkade kromade avgasrören på sidan för att nämna några exempel.

BJÖRN OCH LILLEMOR tar en sällsynt åktur genom Landvetter med bilen som fram till nu knappt rullat på svenska vägar. Färden fortsätter längs Landvettersjön mot Mölnlycke. Så långt inga problem.

– Den är helt ok att köra, det är som att köra en Pontiac, säger Björn.

Men mötande bilister blir farligt nyfikna på bilen. Det tutas och blinkas. Risken för en trafikolycka känns överhängande.

– Folk undrar vad det är frågan om, de har aldrig sett något liknande, Det är sådana stunder som gör att de uppskattningsvis tvåtusen timmarna som är nedlagda på bilen är värda varje minut. Men det hade aldrig gått utan hjälp från våra vänner, säger Björn.

Renoveringen var understundom en prövning.

– Motorn och chassiet var inga problem, det är amerikanska grejer. Eländet började när jag kom till den handbyggda italienska delen av bilen. Det är det sämsta bilbygge man kan tänka sig, helt värdelöst. Pressade karossplåtar kan ha fel storlek, då har de gassvetsat dit remsor av plåt för att ge dem de rätta måtten. På andra ställen finns centimetertjocka lager av Plastic Padding. Samtidigt har bilen golvmattor av lammull och guldpläterade detaljer i instrumentpanelen, säger han och skakar på huvudet.

Till slut måste vi reda ut den något udda färgen på bilen. Den bygger på två av Lillemor Petterssons favoritnagellack från tillverkaren Lyko – i botten färgen från Simple Life och på det ett lager flejkad Yume Kawaii. De var många turer fram och tillbaka innan Lillemor och Björn var nöjda.

– Det blev en färg från en italiensk tillverkare, med lite extra silver i för att komma rätt. Eftersom allt annat är konstigt med den här bilen, så funkar det utmärkt.

Och Lillemor gillar att vara kvinnan bakom färgen.

– Det är förstås hedrande. Jag vet inte exakt hur vi kom på idén.

Hon älskar bilen.

– Den är kul och originell, inte minst för att den är så pass ovanlig. Det har absolut varit värt all tid som är nedlagd, säger hon. ●

TEXT: CHRISTINA BILD

Rosa Ljungs blomstrande keramik

NÄR 1900-TALETS mest framstående svenska keramiker ska listas av designexpertisen är det en som sällan eller aldrig nämns – trots att hennes föremål fanns i nästan vartenda hem under 1970- och 80-talen: Rosa Ljung.

Många tror att Rosa Ljung ”bara” var ett företagsnamn, men det fanns faktiskt en alldeles levande Rosa bakom alla krukor, ljusstakar och bulliga djurfiguriner med reliefdekor och handmålade blommönster.

Rosa Ekeberg föds i Göteborg 1917, utbildar sig på Valands konstskola och gifter sig som 21-åring med Arne Ljung. 1940 flyttar hon till Eskilstuna där maken blir stadsarkitekt. Rosa börjar intressera sig för keramik och när familjen flyttar till Helsingborg 1955 inreds den nya villan med både ateljé och keramikverkstad, men karriärmässigt händer inte mycket förrän Rosa Ljung är 50 år.

1967 lär hon känna Allan Möllerström på Deco Bosättnings AB, vars keramikfabrik ligger ett stenkast från hennes hem. Allan inser Rosas potential och snart dyker hennes kurviga, delvis glaserade, tantskulpturer upp i svenska butiker. Fem år senare formger hon de första vita dekorerade föremål som blir hennes signum och de följs av oändliga mängder kannor, ljusstakar, krukor, hästar, katter, fåglar och ekorrar i färger som matchar tidens heminredning: rosa, aprikos, mörkblått, gult, rött, brunt … Allra mest populära blir de vita föremålen med lila dekor som i dag säljs på loppisar för en guldpeng eller två.

1983 går Rosa Ljung bort, samtidigt som Decos försäljning slår i taket. 1985 byter företaget namn till Rosa Ljung Keramik men storhetstiden är redan förbi.

Som Decos mest framgångsrika formgivare fick Rosa Ljung också agera reklampelare.

Tidstypiska 80-talsfärger. Rosa Ljung tyckte själv bäst om sina helvita föremål.

Mindre välkända är Rosa Ljungs kurviga kvinnor. Dessa värderades till 500 kr på Auctionet.

Sobra katter i vitt med guld, klubbade på nätauktion för 350 kr.

Inte lika poppis nu som då. 31 delar Rosa Ljung, klubbat på nätauktion för 300 kr.

Färgglad tupp, klubbad på nätauktion för 200 kr.

Fest och förbud i världsstaden

Singapore

Tuggummiförbud och nöjesturism. Övervakningssamhälle och kulturell smältdegel. Singapore känns som kontrasternas resmål. Men håller man sig bara på rätt sida lagen finns här enormt mycket att upptäcka och uppleva.

TEXT OCH FOTO: **JOAKIM RÅDSTRÖM**

Nere vid kanalen finns en varningsskylt för stingrockor. Och en annan som förbjuder besökare att mata uttrar. Inte för att det finns vare sig stingrockor eller uttrar i sikte, men ifall att. På andra håll förbud mot att äta durian eller flyga drake. Gärna med tillhörande information om vilka drakoniska böter som väntar annars.

Marina Bay Sands och Art Science Museum vid Singapores havsvik badar i kvällens ljusspel.

Olika kulturer har helt egna kvarter, som Chinatown, Arab Street eller som på bilden Little India.

Det gäller att ha klart för sig vad man inte får göra i Singapore.

Taket på hinduiska templet Sri Mariamman är smyckat med guda-bilder.

Singapore har ett rykte om sig att vara just ett förbudssamhälle, med regler och föreskrifter för det mesta som gör livet roligt. Samtidigt har det varit ett framgångsrecept alltsedan självständigheten 1965. I dag är landet ett av världens rikaste, och en rik smältdegel för människor med alla möjliga olika sorters etnisk och social bakgrund.

– Alla är verkligen med och samarbetar här. Det är kanske annorlunda jämfört med motsättningarna som man har i väst. Sådant är inte en del av kulturen här, säger Erik Gerard l'Heureux, arkitekt och forskare från USA vid National University of Singapore.

Därmed blir det rimligen lättare att leva med många människor från så vitt skilda kulturer på en så liten yta. Singapore är en av världens mest tätt-befolkade stater, med 8 228 invånare per kvadratkilometer, att jämföra med Sveriges blygsamma 25 invånare per kvadratkilometer. Singapore benämns därför, likt bland annat Monaco och Hongkong, som en så kallad stadsstat.

EXEMPEL PÅ DEN interkulturella harmonin syns lite varstans. Ta bara kvarteren runt Arab Street och Haji Lane. Här samsas muslimska moskéer med kristna kyrkor, buddistiska tempel och hinduiska helgedomar, alla på bara några hundra meters avstånd från varandra. Som det kinesiska Buddha Tooth Relic Temple, där en av Buddhas tänder ska finnas bevarad. Eller Sri Mariamman-templet, där Vishnu, Kali och alla de andra indiska gudarna trängs med varandra på det enormt utsmyckade gopuram-tornet.

Inte bara andlig spis erbjuds förresten i detta område. Hos Shamini Ishwara Dass på baren 3 of Cups kan man både beställa en tarotkortsläsning och något att dricka. Också i närheten finns smyckes- och heminrednings-butiken Hygge, med danskinspirerat mys och snygga designprodukter.

LÄNGRE BORT, på Meomi Café, är det kaffe, te och gos med katter som står på menyn. Särskilt när besökarna svänger en pinne med en liten pälstofs längst ut vaknar kissarna till och börjar leka med oss.

När hungern smyger sig på är det nära till i princip vilken sorts mat man än är sugen på. På restaurang →

En Singapore Sling på ärrika Raffles Hotel är ett måste.

Shamini Ishwara Dass på 3 of Cups bar.

★ ★ ★ ★ ★

Singapore – modern stat med gamla anor

Dagens självständiga Singapore utropades först 1965, efter att ha varit i förbund med Malaysia i norr och dessförinnan under brittiskt kolonialstyre sedan 1819. Även portugiser och holländare härjade i området, lockade till platsen av det strategiskt viktiga läget för handel vid sundet nedanför.

Genom åren har Singapore samlat människor från alla världens hörn, inkluderat Europa, Indien, Kina, Mellanöstern och Australien. I dag är Singapore mer än någonsin en mix av olika folkslag, samlade under en gemensam nationell identitet. Här bor cirka 5,4 miljoner invånare.

Merlion-fontänen från 1963 har blivit det kanske främsta landmärket för Singapore.

→ I am ... serveras holländsk mat, inklusive bitterballen, pommes frites med majonnäs och mycket annat. Vi testar en smaskig burgare med restaurangens egenmalda kött.

När kvällen väl kommer måste vi självklart också testa en Singapore Sling på legendariska Raffles Hotel. Man bör förbereda sig på kö, men väl inne är servicen snabb och signaturdrinken perfekt. Och som på kanske det enda stället i Singapore får man skräpa ned på Raffles och slänga nötskal på golvet!

EN HELT CENTRAL plats i Singapore är området Bayfront, beläget vid en vik som går in från Singaporesundet intill. Här ligger alla de ikoniska byggnadsverken som Singapore blivit känt för, inklusive casinohotellet Marina Bay Sands med sina tre böjda skyskrapor. Högst uppe ligger ett utsiktsdäck som en väldig surfingbräda – entrén går på motsvarande 200 kronor.

"Singapore är känt över hela världen som en trädgårdsstad och folk är stolta över det."

Intill ligger det udda Art Science Museum, med en spännande blandning av just konst och vetenskap, inklusive olika VR-upplevelser och utställningar.

LÄNGRE UT MOT kusten tar de häftiga Gardens by the Bay vid. Det är en vidsträckt park med olika tropiska träd och växter, inklusive de konstgjorda så kallade "Supertrees" i metall. För en entréavgift om strax över 100 kronor kan man åka hiss upp till trädtopparna och gå på spänger ovan trädgårdarna.

I samma område ligger också två stora glasglober, Flower Dome och Cloud Forest, som båda erbjuder härliga vandringar bland uppbyggda planteringar. Flower Dome har fokus på blommor, medan Cloud Forest förmedlar lukter, ljud och synintryck som om man befann sig i skogen.

Just grönska i olika former syns

Flygplatsen Changi liknar ingen annan. Här ryms bland annat världens största inomhusvattenfall och en konstgjord regnskog.

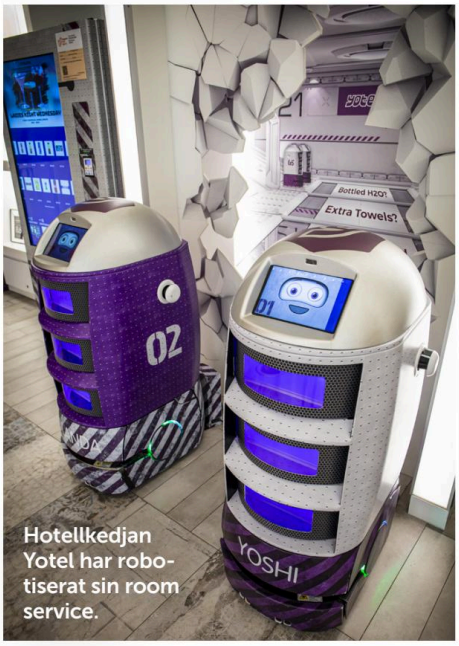

Hotellkedjan Yotel har robotiserat sin room service.

Gatan Haji Lane i centrala Singapore är en verklig fest för sinnena.

faktiskt nästan överallt i lilla stadsstaten Singapore. Hotell som Parkroyal on Pickering eller Oasia är helt överväxta av prunkande planteringar, och redan på Changiflygplatsen möts man av det monumentala inomhusvattenfallet Jewel.

– Det har blivit en del av vår nationella identitet och kultur. Singapore är känt över hela världen som en trädgårdsstad, en ”stad i naturen”, och folk är stolta över det, säger James Wright, designchef vid Singapores parkmyndighet National Parks Board.

Vi träffar honom på ett grönområde centralt i staden. Han berättar att de många parkerna har kommit till genom initiativ från Singapores tidigare starke man Lee Kuan Yew, som ville skapa en vackrare och mer attraktiv livsmiljö samtidigt som det skulle bidra till att överbrygga klassklyftor.

– Han förstod att grönska kan bidra till social utjämning. Parkerna blir en neutral yta där människor från olika social och etnisk bakgrund kan träffas.

Samtidigt, bör förstås tilläggas, lät regeringen alltså instifta massor av lagar för att upprätthålla denna sociala och etniska samlevnad. Å andra sidan blir det också en rolig turistaktivitet att gå runt och plåta förbudsskyltar i Singapore! ●

Rosa Mannen älskar gammal teknik.

Daniel Johansson ägnar två–tre timmar per dag åt att gå igenom gamla videoband.

TV-ARKEOLOGEN

– på spaning efter den tid som flytt

Har du sökt på ett klipp ur den svenska tv-historien på Youtube är sannolikheten stor att det är Rosa Mannen som har lagt upp det. I 20 år har han gått igenom tusen och åter tusen videokassetter i jakten på guldkorn från förr, ivrigt påhejad av sin stora följarskara.

TEXT: **HENRIK EMILSON** FOTO: **NICKE MESSO**

Om du har en inspelning av Melodifestivalen 1973 och skickar den till Rosa Mannen skulle du göra honom mycket, mycket glad. Efter att ha sett tusentals hemmainspelade videoband är det fortfarande hans heliga graal. Programmet finns inte någonstans.

– Det är första gången Abba är med och framför låten ”Ring ring”. Ted Gärdestad är också med. Men tyvärr är programmet raderat ur SVT:s arkiv. Det sändes inte heller på radio. Det enda som finns kvar är några svartvita bilder, berättar han.

Rosa Mannen, eller Daniel Johansson som han egentligen heter, förklarar att möjligheten för svenska hushåll att själva spela in program på tv kom först några år senare med intåget av VHS- och Betamax-bandspelarna. Men, det fanns faktiskt ett annat format redan i början av 1970-talet, som hette VCR.

– Det finns alltså en liten chans att någon kopierat över Melodifestivalen från VCR till VHS. En liten chans …

DANIEL HOPPAS och det är lite det som driver honom, hoppet att hitta bra klipp ur den svenska tv-historien. Han går igenom gamla videokassetter av olika format och när han hittar ett klipp, som ”Trafikmagasinet Special: Tyska bilars säkerhet” från 1992, ”Plus: Korvtest” från 1998 eller varför inte när Marie Fredriksson sjunger ”Tro” på Guldbaggegalan 1997, digitaliserar han det och lägger ut det på sin egen kanal på Youtube. Där kan hans 42 000 följare, eller vem som helst som söker på till exempel ”Danskurs på Bottis” från 1991, se härligheten.

– Motivationen är att hitta guldkorn ur tv-historien som ingen känner till eller som folk glömt bort. Men det behöver inte heller vara något som visats på tv. Jag fick till exempel ett videoband från Skara Sommarland och deras talangjakt 1984 som The Pinks vann. Det lade jag upp två låtar från. Allt som är intressant och som jag inte hamnar i trubbel för lägger jag upp, berättar Rosa Mannen.

Han har dock hamnat i trubbel. Två →

Daniel Johansson

Ålder: 47 år.
Bor: Trollhättan.
Familj: Två barn.
Gör: Arbetar på Handelsanställdas förbund. Lägger på fritiden upp klipp ur svenska tv-historien på Youtube.
Andra intressen: Loppisfantast, samlar bland annat på vinyl- och cd-skivor.
Varför rosa, Rosa Mannen?
"Jag råkade hitta roliga rosa kläder från 1970-talet som jag köpte inför en fest. Jag hade sen på mig dem på Eurovision Song Cotest 2000 och fick mycket uppmärksamhet för det, folk tyckte verkligen det var annorlunda. Då kände jag att jag kör på rosa, jag tycker det är roligt att göra något som killar vanligtvis inte gör. Nu är det inte lika strikt längre, jag kan ha blåjeans, men garderoben är ändå 70 procent rosa".

– På 20 år har jag fått mer än 40 000 kassetter, säger Daniel Johansson.

Daniel har alltid varit intresserad av att spara på saker som är flyktiga.

Rosa Mannens Youtubekanal är ett mecka för tv-nostalgiker. Visst minns du "Trafikmagasinet"?

→ gånger har kanalen stängts ner av upphovsrättsliga skäl. Bägge gångerna har Rosa Mannen kommit tillbaka efter att ha tagit bort de aktuella klippen, men också för att det har skett en namninsamling bland hans stora antal följare. Något han är mycket tacksam för, han har nämligen hållit på ett tag och samlingen klipp är stor. Det första klippet han publicerade på internet som sitt alter ego Rosa Mannen var 2004, ett inslag från 1998 ur TV3:s nyheter om Hells Angels.

– Dokumentärer är det roligaste att lägga upp, det brinner jag mest för, gärna en som ingen kommer ihåg eller som få har spelat in. Känslan när jag hittar ett klipp är lite som att hitta en diamant, om man var diamantletare. Det är också extra kul att veta att det är tusentals personer som kommer att se klippet.

Daniel förklarar att han hela sitt liv har varit intresserad av att spara på saker som är flyktiga.

– När jag var liten på 1980-talet spelade jag in många radioprogram som jag kunde lyssna på hur många gånger som helst.

Hans familj var sena att skaffa VHS-bandspelare, så han åkte till sin morfar och spelade in klipp från kanaler som MTV, Super Channel och Sky Channel.

– Jag samlade på mig massor av band, trots att vi inte hade någon videobandspelare. När vi väl skaffade en började jag nästan maniskt att spela in och spara för framtiden. Men jag hade inte tid att titta på allt, jag var för upptagen med att spela in.

FÖR 20 ÅR SEDAN skaffade han utrustning för att kunna digitalisera inslagen och därmed kunna lägga upp dem på internet – ett utmärkt lagringssätt som dessutom gör det möjligt för fler att se inslagen. Daniel är ett stort fan av loppmarknader där han hittar en del VHS-kassetter. Men de allra flesta banden får han genom folk som kontaktar honom. Det handlar inte om något enstaka band, nej, hans senaste leverans kom från Stockholm hem till honom i Trollhättan och bestod av 2 000 kassetter. Och inom kort ska han till Örebro för att hämta hem en samling av 4 000 VHS-band och 800 Betamax.

– På 20 år har jag nog fått mer än 40 000 kassetter. Just nu har jag 300–400 band hemma som jag inte har gått igenom än.

UTÖVER MELODIFESTIVALEN 1973 finns det en annan helig graal Rosa Mannen är på jakt efter: den tecknade serien Simpsons – på svenska!

– 1993 sändes sex avsnitt som var svenskdubbade, det är något som många letar efter. För två, tre år sedan fick jag napp, efter en matinéfilm på TV3 låg ett halvt avsnitt.

Han lade upp klippet på sin Youtubekanal och även om det bara var ett halvt avsnitt fick det enorm spridning när folk delade klippet i sociala medier.

– Det är ett av mina roligaste fynd. Hur det lät när Homer och Marge pratar svenska? Helt galet, inte konstigt att de lade ner den dubbade versionen efter bara sex avsnitt.

Daniel uppskattar att han lägger två, tre timmar om dagen på att gå igenom band – han snabbspolar en del – och att digitalisera dem.

– Det är sällan jag hittar något som spelats in efter 2004. Jag har hittat något klipp från 2013 med det är väldigt sällsynt. Samma sak åt andra hållet, innan 1980 är det också sällsynt att hitta inspelningar, det var så ovanligt med videobandspelare i hemmen då. ●

LJUSA IDÉER

En elegant, knäpp eller trendig bordslampa ger dig både ljus i ditt hus och något vackert att vila ögonen på.

AV: CHRISTINA BILD

BLYGSAM
Knasig kaninlampa från Kare Design/ Ellos, **2 119 kr.**

ROSA PANTER
Klassisk modell i mindre klassisk färg passar lika bra på skrivbordet som i fönstret. Finns även i vitt, krom och guld hos Rusta, **349 kr.**

GYLLENE TIDER
Snäckformad skärm ger en air av 20-talets art déco, gubi.com, **cirka 9 900 kr.**

SVULSTIG
Svenska Globen Lighting fyller 40 år och hyllar sin historia med retro-lampan Bullen av munblåst glas. Globenlighting.com, **2 485 kr.**

NOSTALGIKICK
Både dimbar och uppladdningsbar, inspirerad av forna tiders oljelampor, H&M Home, **799 kr.**

PORTABEL
En batteridriven LED-lampa hittar alltid en plats i hemmet. Från Søstrene Grene, **293 kr.**

TRIPP, TRAPP, TRULL
Belysning och dekoration i symbios. Good & Mojos svampfamilj av bambu finns hos Ellos, **1 649 kr.**

Var med och tävla om en batteridriven LED-lampa från Søstrene Grene, värde 293 kr. Tävlingen finns i Kombispels Facebookflöde eller på kombispel.se/tavling.

ALLA PRISER ÄR CIRKAPRISER ELLER VARUMÄRKETS REKOMMENDERADE BUTIKSPRIS.

JAKTEN PÅ GOTLANDS GULD

Det är inte för inte Christina Wedén kallas Sveriges tryffeldrottning. Hon vet det mesta om svampen som numera odlas i stor skala på Gotland, Öland och i Skåne.

TEXT: **INGER SUNDELIN** FOTO: **KARL MELANDER**

Fram till 1997 fanns bara tre fynd av tryffel inrapporterade på Gotland. När Christina Wedén var på ön i samband med sitt examensarbete om tryffel fick hon möjlighet att, tillsammans med biologen Elsa Bohus Jensen, besöka en trädgård där markägaren tidigare hittat några märkliga knölar. När Christina undersökte marken vid den tidigare fyndplatsen hittade hon en ovanligt stor tryffel på nära ett kvarts kilo. Christina DNA-analyserade fyndet och kunde konstatera att det var en äkta tryffel hon hittat.

– När jag jämförde mina prover med referensmaterial från Frankrike som jag fått via forskaren och tryffelexperten Gérard Chevalier, kunde jag med säkerhet konstatera att det var exakt samma art. En bourgognetryffel, som räknas till en av de främsta rent kulinariskt.

Tryffel har troligen funnits på Gotland i flera tusen år. Men det hade inte funnits någon tradition att leta och än mindre äta den. Den här upptäckten ändrade på det.

Christina insåg snabbt att tryffel, speciellt om den gick att odla, skulle kunna blir en helt ny bransch för Gotlands lantbrukare. Det blev också ämnet för hennes doktorsavhandling.

– Under mitt doktorandprojekt lokaliserades omkring 50 växtplatser på Gotland, och även några på Öland. I dag är det många gånger fler i och med att verksamheten kring tryffel har utvecklats sedan dess.

TRYFFEL TRIVS I kalkfattig jord och nära hassel och ek. Till skillnad från andra svampar växer tryffel under jorden och kan därför inte sprida sina sporer via luften. I stället sänder den ut lockande dofter som får vildsvin och andra djur att gräva upp och äta den. Sporerna sprids sedan via djurens spillning.

– Hundar är förträffliga som tryffeljägare, men vi människor kan också lukta oss till tryffel om vi vet var den ska finnas och har näsan tillräckligt

I dag sker odling av tryffel på flera platser i Sverige. Mycket tack vare Christina Wedén.

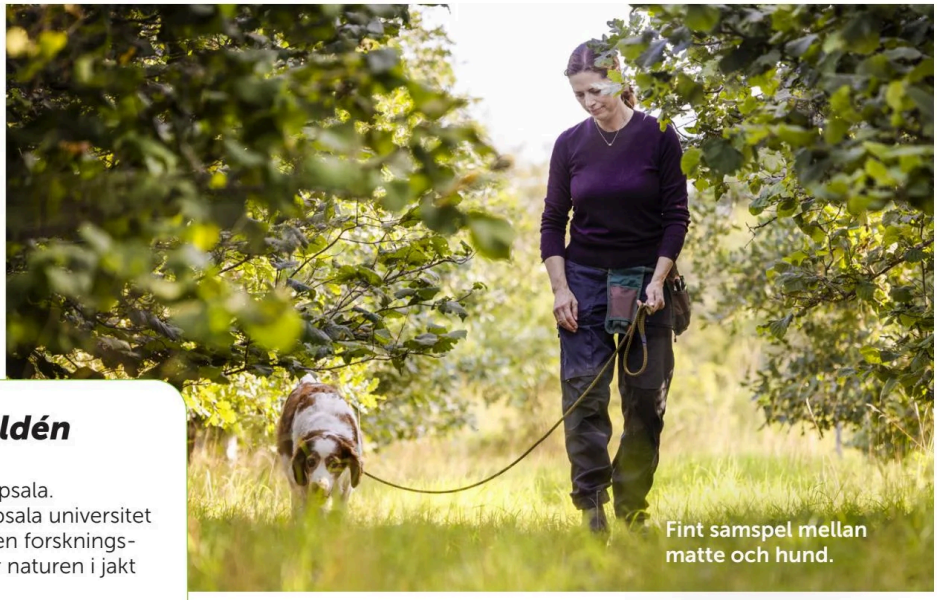

Fint samspel mellan matte och hund.

Christina Weldén

Ålder: 51 år.
Bor: Gård utanför Uppsala.
Gör: Forskare vid Uppsala universitet inom farmakognosi, en forskningsgren som undersöker naturen i jakt på nya läkemedel.
Familj: Man, tre barn mellan 11 och 18 år samt tryffelhunden Polly.
Intressen: Hästar och ridning, ordförande i Uppsala svampklubb.
Främsta utmärkelse: Gastronomiska Akademiens silvermedalj för utomordentliga insatser för svensk matkultur.

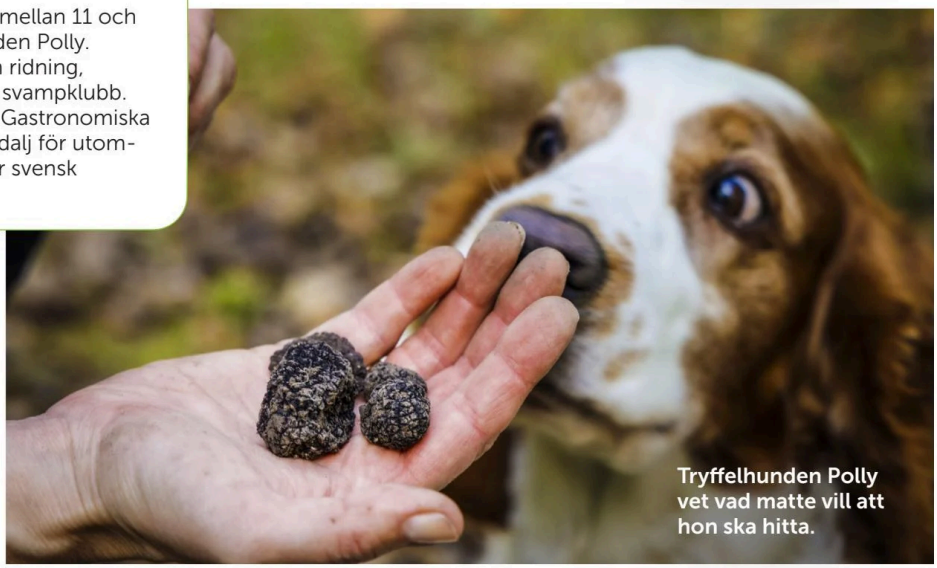

Tryffelhunden Polly vet vad matte vill att hon ska hitta.

"Hundar är förträffliga som tryffeljägare, men vi människor kan också lukta oss till tryffel."

nära marken. Hundar däremot kan känna spår av dofterna på långt håll och snabbt täcka stora arealer.

1999 startade Christina ett projekt tillsammans med ett tiotal gotländska markägare med syfte att få i gång tryffelodling, och redan sex år senare var det dags för skörd.

– Det var första gången som tryffel odlats norr om Frankrike.

Tryffeln har både älskats och fruktats under historiens gång. Den romerske naturfilosofen Plinius misstänkte att trufflarna uppkom genom blixtnedslag eftersom de inte har några rötter. Profeten Mohammed såg den som en gåva från Allah. För den romersk-katolska kyrkan var tryffeln däremot ett djävulens påfund, bland annat för att den ansågs kunna fungera som afrodisiakum. Men på 1500-talet bytte kyrkan fot och välsignade svampen. Den hade blivit en statussymbol vid Europas kungahus, och överklassen var inte sen att ta efter. Snart var tryffel en självklar rätt på de välbeställdas middagsbord.

I DAG SPELAR tryffeln i samma lyxiga liga som hummer och kaviar, och kilopriset är därefter. Den vita tryffeln som framför allt växer i Italien och Kroatien kan kosta över 50 000 kronor kilot och den gotländska svarta ligger runt 5 000 kronor.

– Ja, kilopriset är högt, men å andra sidan behövs det ytterst lite för att sätta smak på en rätt, säger Christina.

I matlagningen används tryffel på många sätt, till exempel färskriven över en god pasta eller hyvlad i tunna skivor som dekoration och smakförhöjare på en bit oxfilé.

Genom att aromen nästan helt består av dofter brukar man använda tryffelns förmåga att avge sin arom och andra råvarors förmåga att ta upp den. Själv brukar Christina lägga färsk tryffel i en burk tillsammans med hela råa ägg, smör eller en bit ost för att matvarorna ska ta upp aromen.

– Att bre tryffelsmör på rostat bröd är en klar favorit!

FÖR ATT TA vara på de goda aromerna på bästa sätt måste tryffeln hanteras försiktigt, speciellt när det kommer till uppvärmning.

– Ett fel många gör är att spara tryffeln till ett särskilt tillfälle. Använd den direkt, säger jag, men ät den först när den fått ge sin smak åt andra råvaror.

Men det fuskas en hel del – inte →

Polly kan känna aromen från tryffel på långt håll.

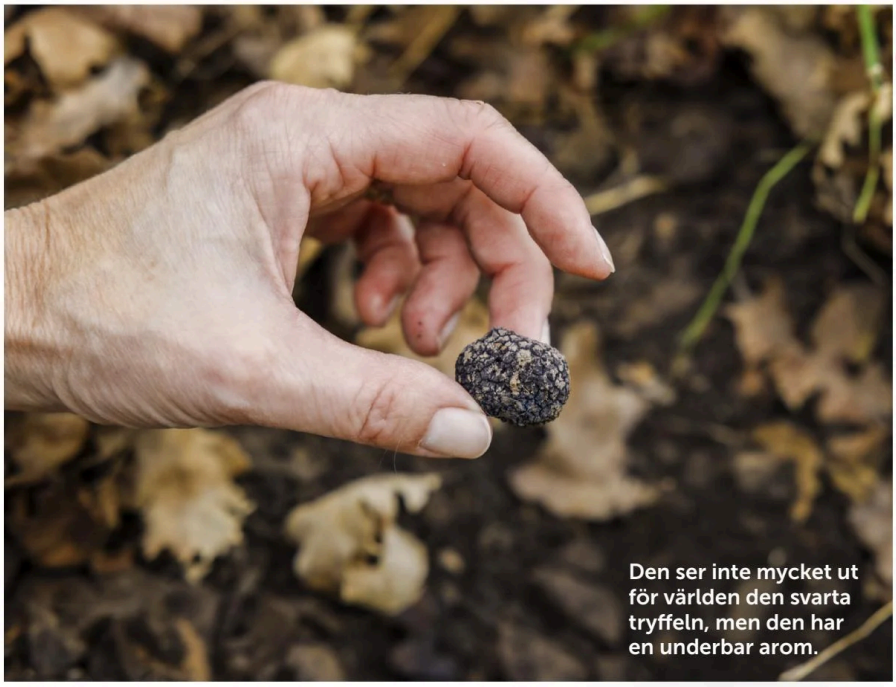

Den ser inte mycket ut för världen den svarta tryffeln, men den har en underbar arom.

Vinn!

Vi har tre signerade exemplar av Steven Ekholms och Christina Wedéns nya bok "Tryffelfeber" som vi lottar ut bland dem som svarar rätt på frågan:

Vilken av dessa hundraser har avlats speciellt för egenskaper att söka tryffel?
1. Lagotto romagnolo
X. Schäfer
2. Welsh springer spaniel

Mejla svaret tillsammans med ditt namn och adress till vinn@kombispel.se. Döp mejlet till "Tryffel". Eller skicka ett vykort till Tidningen Kombi, "Tryffel", Box 995, 162 12 Vällingby. **OBS! Senast den 31 oktober** vill vi ha ditt svar!

minst med tryffelolja, enligt Christina. Sannolikheten är stor att den flaska tryffelolja som vi har hemma inte innehåller ens en gnutta tryffel, bara syntetisk arom.

Dessutom bidrar inte tryffel i tryffelolja eller andra konserver med arom, eftersom den förstörs vid torkning eller konservering. Så den naturliga smaken är borta i sådana produkter.

– Många av oss vet inte hur äkta tryffel luktar och smakar, och har vant oss vid den syntetiska smaken. Många restauranger vågar inte ta bort tryffeloljan för de är rädda att göra gästerna missnöjda.

Därför ser Christina det som sin mission att sprida kunskapen om tryffel och hur den ska användas. Hon vill att fler ska upptäcka njutningen av äkta tryffel, som inte kamouflerats av syntetisk arom. ●

★ ★ ★ ★ ★

Tryffelfakta

- I Sverige skördas tryffel på sen-hösten, ibland ända in i december.
- Det är särskilt trufflarna i släktet Tuber, ädeltrufflar, som används i matlagning.
- Den vita tryffeln, Tuber magnatum, anses vara den mest exklusiva. Den växer i ett relativt begränsat område kring Italien och Balkan.

KÄLLA: *TRYFFELFEBER: BLAND MATNÖRDAR, MAFFIA OCH MILJARDÄRER* AV STEVEN EKHOLM OCH CHRISTINA WEDÉN.

KOMBI LOTTERIET · DRÖMRESE LOTTERIET · MOTOR LOTTERIET

Vinn och återvinn!
Plasten runt utskicket är gjord av återvunnen plastråvara – återvinn som mjukplast.

Byt till digitalt utskick!

Vill du inte ha utskicket i brevlådan?

Du får faktura och artiklar via mejl.

Vi vet att tidningen Kombi är uppskattad. Men alla vill inte ha den på papper, av miljömässiga eller andra skäl.

Om du vill kan du enkelt välja att i stället få ditt utskick digitalt. Då får du ett mejl med betalningsuppgifter varje månad, samt ett nyhetsbrev med det senaste ur tidningen Kombi: länkar till utvalda artiklar, utlottningar och Kombikrysset.

Ska du åka till landet en längre period?
Då kan du välja digitalt lottutskick – när du kommer hem byter du enkelt tillbaka till postalt utskick.

SÅ HÄR ENKELT ÄR DET! Steg-för-steg på bara några klick.

1 Gå till www.kombispel.se, klicka på "Min sida" och logga in.

2 Klicka på fliken "Mina uppgifter"

3 Skrolla ner till "Välj hur vi ska leverera dina lotter". Klicka i rutan "Ja tack, jag vill ha mitt lottutskick digitalt".

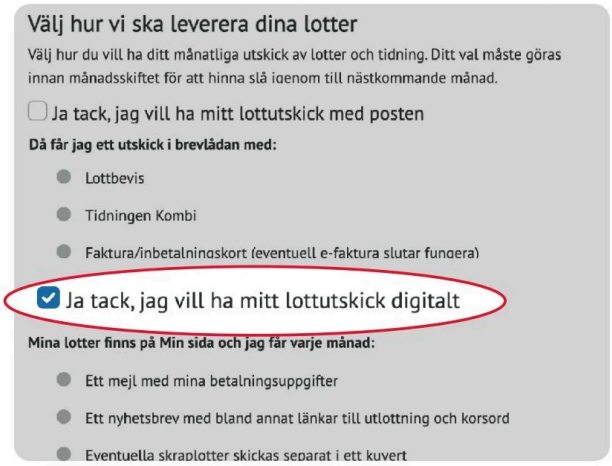

4 Kom ihåg att "Spara dina ändringar" längst ner. Klart!

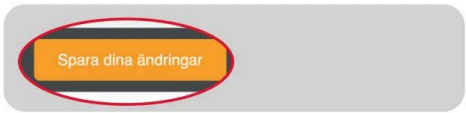

OBS! *Ditt val aktiveras först i nästkommande spelomgång!*

Frågor? Du kan självklart ringa till kundservice på telefon 08-453 54 00 om du undrar något!

kombispel

Älskade äpplen *på nytt sätt*

Mos, paj och saft. Visst är det gott – men du kan göra så mycket mer med äpplen. Här bjuder matkreatören Victoria Vesterlund på två rätter ur sin nya bok ”25 underbara äppelrecept”.

RECEPT OCH FOTO: **VICTORIA VESTERLUND** UR BOKEN 25 UNDERBARA ÄPPELRECEPT (GRENADINE BOKFÖRLAG)

En härlig gazpacho gjord på äpplen.

ÄPPELCOCKTAIL MED AVOKADO & PUMPA

"Den här kombinationen av smaker är lite oväntad, men faktum är att den är ett fint giftermål! Fräschören och krispigheten från äpplena möter mjuk och len avokado och pumpa."

Receptet räcker till fyra små cocktails som passar som förrätt. Den kan också serveras som ensamrätt, då räcker det till en till två portioner.

Ingredienser
- 300 gram butternutpumpa
- 3 äpplen, gärna en syrlig sort eller en blandning av söta och syrliga (använd helst krispiga äpplen)
- 1–1 1/2 avokado
- 1 msk pressad citron

Kryddblandning
- 2 msk cayennepeppar
- 2 msk kanel
- 2 tsk kokossocker
- 2 tsk salt

Topping
Victorias specialkryddblandning efter smak

Gör så här
1. Börja med att skala och kärna ur butternutpumpan (den ska vägas efter det). Skär den i små kuber och frys in i minst 12 timmar.
2. Blanda ingredienserna till kryddblandningen. Förvara kryddblandningen i en burk med lock.
3. Tina butternutpumpatärningarna, gärna i ugnen på 40–60 grader.
4. Riv äpplena grovt och hacka avokadon. Tillsätt citronsaft och blanda runt försiktigt med en sked.
5. Strö lite kryddblandning på toppen.

TIPS!
Kryddblandningen är jättegod att strö på äpplen och äta som snacks. Det går även fint att använda den till sallader, sötpotatis/potatis och i marinad för till exempel tempeh, tofu, svamp tillsammans med lite olja.

Nyfiken på Victoria Vesterlunds mat? Gå in på www.rawvegan.se eller skriv "Rawveganse" i sökfönstret på Instagram och Youtube.

GAZPACHO MED ÄPPLE
4 portioner

"I Las Palmas besökte jag en restaurang som serverade gazpacho med lite frukt som smakbrytning. När jag kom hem var jag tvungen att testa att göra egen gazpacho med äpple."

Receptet ger cirka en liter soppa. Gazpacho kan serveras som en förrätt i glas eller som en svalkande lunch (ev. ihop med bröd) och räcker då till cirka två portioner.

Ingredienser
- 3 små äpplen eller 2 större, gärna en sort som inte är krispig
- 4 tomater
- 1 röd paprika
- 2 msk pressad citron
- en näve färska basilikablad
- 1/2 tsk spiskummin
- 1 liten vitlöksklyfta
- 1 1/2 msk lök
- salt efter smak, ca 1 tsk
- chili eller cayennepeppar efter smak
- 1 1/2 msk olivolja, eller efter smak

Gör så här
1. Skala gurka och äpple och lägg i mixern tillsammans med alla andra ingredienser utom olivoljan. Var sparsam med saltet och chilin/cayennepepparn till en början och smaka dig fram. Mixa tills det är helt slätt, smaka av saltmängden och hettan.
2. Häll i olivolja och mixa på låg hastighet så det blandas väl. Ställ soppan i kylskåp minst en timme före servering om du vill att den ska vara kall. Om du tänkt äta den rumstempererad bör du låta den stå åtminstone 10 min innan servering eftersom smakerna då blommar ut ytterligare.
3. Toppa gärna med ringlad och hackad gurka, paprika, tomat och/eller lök om du vill ha något med lite tuggmotstånd.

Vinn!

Vi har tre exemplar av "25 underbara äppelrecept" som vi lottar ut bland dem som svarar rätt på frågan:

Vilken av dessa är INTE en äppelsort?
1. Alice
X. Gravensteiner
2. Prinsessan Victoria

Mejla svaret tillsammans med ditt namn och adress till vinn@kombispel.se. Döp mejlet till "Äpple". Eller skicka ett vykort till Tidningen Kombi, "Äpple", Box 995, 162 12 Vällingby. **OBS! Senast den 31 oktober** vill vi ha ditt svar!

"Äpplen passar ihop med typ allt"

Hallå där Victoria Vesterlund, varför har du skrivit "25 underbara äppelrecept"?
– För att jag älskar äpplen i alla dess former, speciellt svenska! Jag vill sprida äppelglädje och äppelkreativitet.
I boken skriver du att vi underskattar våra äpplen. Hur då?
– Jag tror mest det har att göra med att vi inte vet vad vi ska göra med äpplena. Folk tänker ofta äppelpaj, äppelmos och juice, och sen tar fantasin slut. I rätt förhållande ihop med andra råvaror passar äpplen faktiskt jättebra ihop med typ allt!
Har du några egna äppelträd?
– Mina föräldrar har Lobo och Ingrid Marie som är väldigt goda. Jag äger inget eget äppelträd, men det behövs faktiskt inte. Jag har lätt att få tag på gratis äpplen genom gamla träd jag hittar i naturen och genom fina människor som har mer äpplen än de kan hantera.
Berätta om en äppelupplevelse du aldrig glömmer.
– När jag var i Prag beställde jag en rawfoodtårta med smak av choklad på en restaurang. Jag visste inte vad den innehöll men det var en av de godaste tårtor jag ätit. Jag smakade noga och kunde känna en kraftig äppeltwist. Jag som aldrig har gillat kombinationen äpple och choklad blev helt förvirrad. Men oj vad gott det var!
Vad ska du äta i kväll?
– I min nya bok har jag ett recept på en äppeltaco. Den är som en tacosallad och är helt magiskt god, så det får nog bli den i kväll!

Hjärngympa

Rätt svar och lösningar från föregående nummer hittar du på kombispel.se/kombi

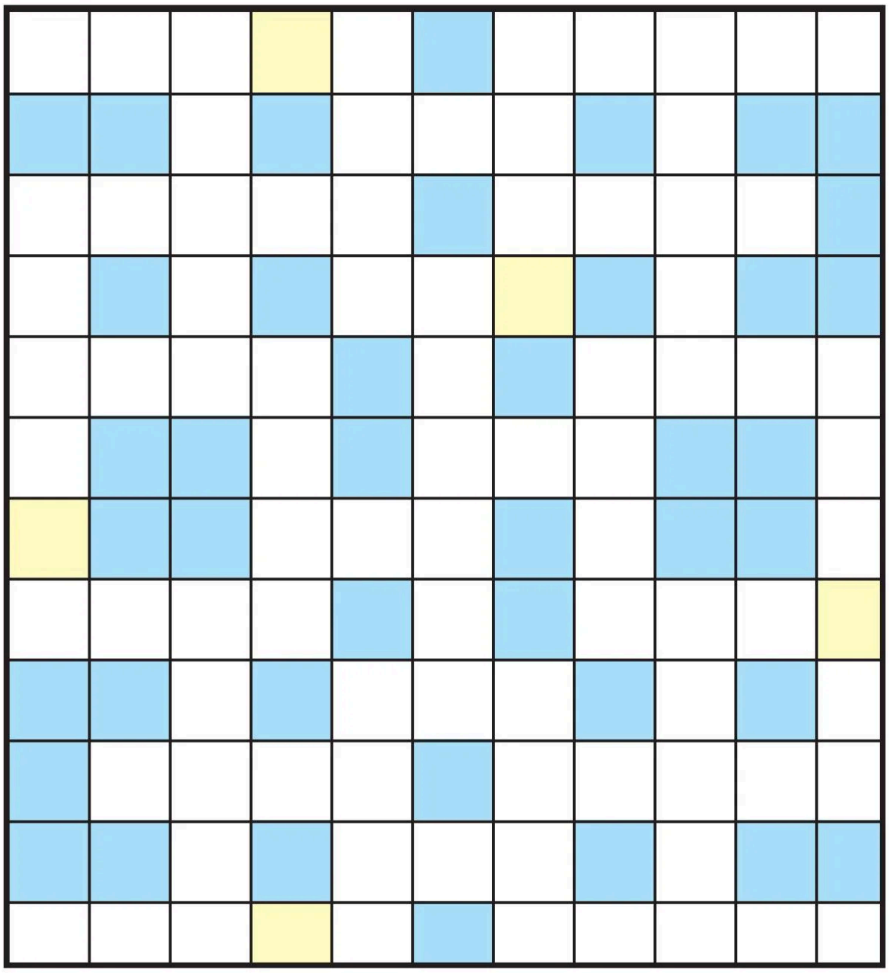

FLÄTAN

Passa in orden från ordlistan i rutmönstret! De gultonade rutorna bildar ytterligare ett ord.

3 bokstäver: GLO - ORM - SAK - TAL - TJA - TJO
4 bokstäver: AGAT - BOLL - GENA - GOTT - GROV - GÅTA - KAMP - LÖDA - SKOT - SPIK - SVAG - TRAV
5 bokstäver: ANSAD - BASTU - GURKA - MÄKTA - NÄPEN - PRAKT - RIKTA - RÖSTA - SENAT - SÖDER
6 bokstäver: AVTALA - MASTIG - VARVAD

LÄTT

							9	
4		6		3				8
3					2		5	
	8	2			6			5
			7	5		9		
		7	2		8	4		1
	6				1		2	
1			9	4		8	7	
	5			2				

MEDEL

			1		3			
	8		7					5
7				8				
		1		5				4
3		9						
			8	3		9	4	
	2	3		4				7
			6		5	3	1	2

SVÅR

			6		1	9		
		7						
4			3	5				2
1	6							
					5		1	3
9					8			
	4			1				
			9	4				7
	1	5						

HITTA ORDEN

Sök och ringa in artisterna och banden. De fyra överblivna bokstäverna ger ytterligare ett namn. Namnen hittar du både vågrätt, lodrätt, diagonalt och baklänges.

L E G Å F R A R E T E R K E S A
S E K L Ö P A M A S G J B B A L
P R E D T R U T A P K N D R K S
A D A G V R I T H L R A K S O R P Ä I E Å S
K R V O Ä C K A L B A T R O S S A Ä R D R I
L O U J K A K T I K A R A P F M Y N N R U R
A M D A V E P I L G R I M S F A L K T S A G

DEN BLIR BLÅST I DIKET
GÖR KLIPP / BILDOKTORN
BYGGER INTE GÖK
VILL EJ SÄGA EMOT
SHEKARABIS PARTI
KAN SIG NERVÖS 5
GÅR GENVÄGEN
3
REKLAM / BRÄNDA PRODUKTEN
SURT SA RÄVEN OM RÖNNBÄREN
BAKGRUNDEN
WEMBLEY STADIUM
FICK SIG TVÅAN BESEGRAD
SPENDERA OM TID / GORE
SKEPP DET RYKER OM
SJÖFÅGLAR / DALLASDAM
MUMINVÄN O. NÄSVIST INDRAG
HAR DU ÖVER DIG
SKRAPORGANISATION
NY (FÖRÄLSKELSE)
LEGOBIT
SITTER OFTA PÅ KÅKEN
ÄR ÄNKEMANNEN?
DET ÄR SOPOR / DOPPAS I VATTEN
FÖRBLIR VATTENSKIDA
1
ORT MED STOR SLÄTT
7
HONDJUR / KAN VI EFTER REFORM
GÄRNA LÅTA FÅ
VILL MÅNGA HA VINTERN
PALINDROMFRU / SKYDD MED KUPA
FRÅGA / MALLORCAORT
JÄMFÖRANDE ORD
LÄPPJAT / FÄRD MOT ANGIVEN PLATS
BAKALTERNATIV / PARTI
HOBBY MED MYCKEN VÄNTAN
SATT PÅ RYGG
SKYNDA / SKREV OKÄND SOLDAT
FÅR EJ VÅR KUNG IDAG / TIDIGT
HAR LÖV / EN AV FEM I HAMLET
EN APA MAN KAN SLÅ
BETJÄNT / I DEN ÄR BASEN VIKTIG
EKAR LÄNGS LEDEN / KOBOLT
BERTIL BLUES
STÖRTAS PÅ GUTEOLYMPIAD
SVENSK RIDDARE
VAR UTBUADE? / ÄR HÖGT UPPSATT
RÖDLISTADE / SCOUTSKOPOR
SKRIDSKODELEN
KALLE / DEN GER SMAK I PUNSCH
INGET REDSKAP I HAVET
VÅTA / TILLFOGADE SKADA
NÅGON UTAN GO / ABSOLUTMOTSATS
ROMSON OCH JINDER
ODLAS OCH SOLAS PÅ / KÄLT
I KAR MED CL
ROCK I MUSIKEN / BIBELBÅTEN
4
I PARIS 2024 / HUSPLAN
SOM EN SMEKNING FÖR NÄTHINNAN
ÄR PÅ HUGGET / ÄR ENKEL SAK
HAR KALLA FAKTA / ÅNGA
FISK SOM ÄR EN LÖSNING
ÅKTE EJ PRÄSTENS KRÅKA
6
ÄR GULD / PÅ VISITKORT
LIGGER TOM TOMT
DE ÄR SOM TWIGGY / NASAL
BOKSTAV PÅ VÄG
SKÄLLS DET PÅ
HAR LJUS I CENTRUM
2

VINSTER

De fem först öppnade rätta lösningarna vinner 5 st. Glädjelotten. Skriv ordet från de gula rutorna på ett vykort och posta till **Kombispel, Box 995, 162 12 Vällingby** senast den **31 okt.** Eller mejla **vinn@kombispel.se**, döp mejlet till **Kombikryss okt,** och glöm inte att skriva ditt namn och din adress. Vinnare och lösning hittar du på hemsidan: **kombispel.se/kombi**.

Vinsterna skickas ut per post.

Vinnare Kombikrysset nr 8 2023:
Mary Wilhelmsson, Töcksfors, **Monica Nyström**, Umeå, **Inga-Lill Karlsson**, Skellefteå, **Yvonne Dihné**, Varberg, **Anett Fredriksson**, Göteborg
Efterfrågad lösning nr 8 2023: **BLÅSRÖR.**

TEXT: MALIN DAHLBERG
FOTO: HOLGER ELLGAARD, ARILD VÅGEN

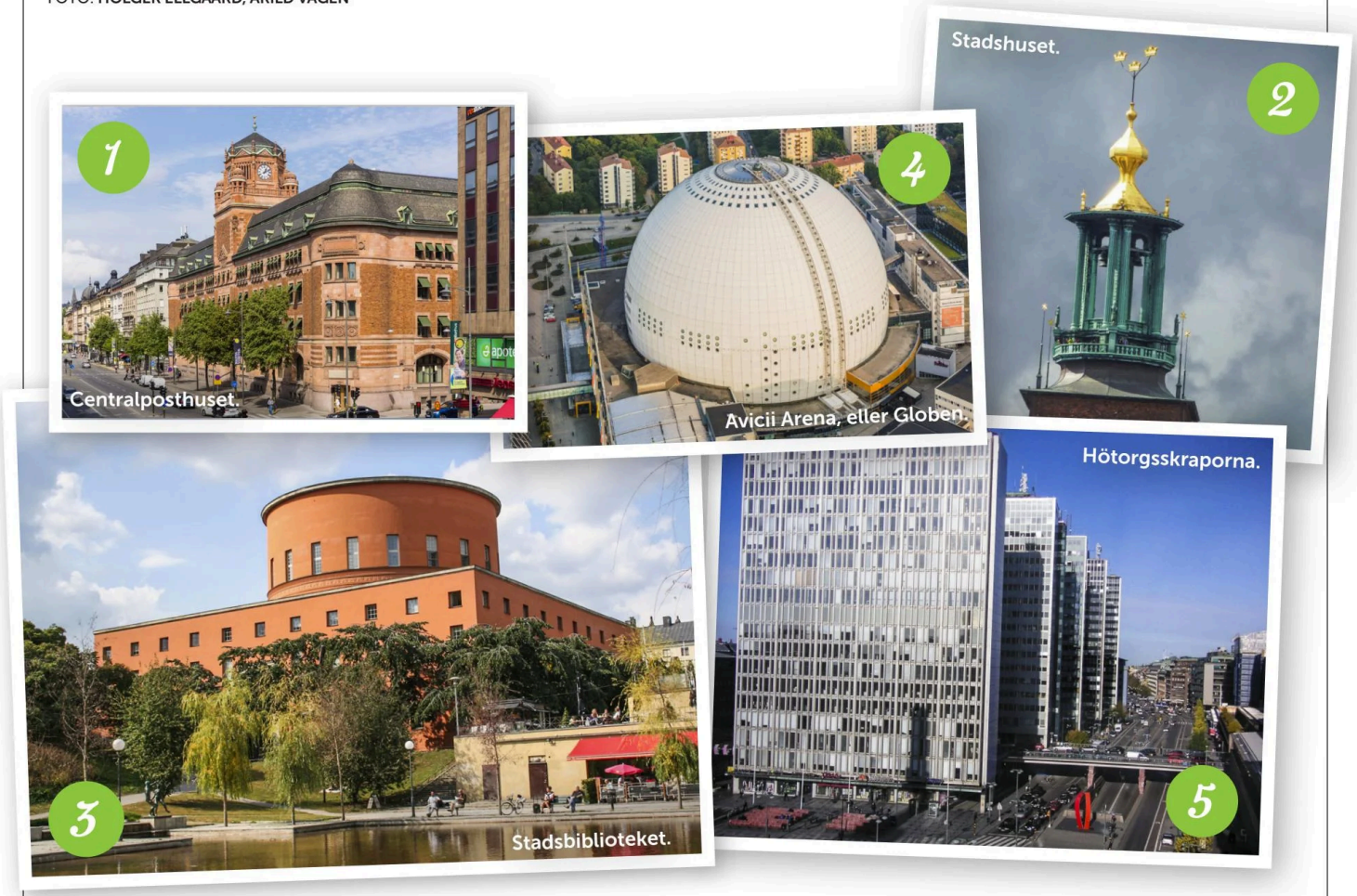

Husesyn

Har du redan besökt Skansen och Abbamuseet och känner för att uppleva något mer unikt? Ta en promenad genom vår fina huvudstad och upptäck de arkitektoniska pärlorna och dolda detaljerna på några av Stockholms vackraste byggnader.

SOM ETT BREV PÅ POSTEN 1
Mitt på Vasagatan ligger det pampiga Centralposthuset som i dag är Regeringskansliets hemvist. Ferdinand Bobergs monumentalbyggnad från 1903 är så utsmyckad att du kan bli kvar i timmar för att beundra alla detaljer. Fasaden bjuder på allt från en byst av drottning Kristina till ormar, möss och allehanda växter och djur. Ovanför huvudentrén flyger smäckra brevduvor in med kuvert i näbbarna. Ett av svensk arkitekturs riktiga mästerverk.

STOCKHOLMS SUPERKÄNDIS 2
Stadshuset är ett av Sveriges mest kända byggnadsverk, men i början av 1900-talet kantades projektet av problem. Inte minst för att arkitekt Ragnar Östberg ständigt ändrade sina planer. När det var dags att lägga kopparplåt på taket var pengarna slut. Lösningen blev en insamling där vanligt folk donerade 25 kronor var. I gengäld fick givaren sitt namn ingraverat i plåten och nedskrivet i en särskild bok. 2023 fyller stadshuset 100 år. Ett perfekt tillfälle att studera konsten, målningarna och ”Kopparboken” som förvaras i en monter i byggnaden.

NYKLASSICISM FÖR BOKMALAR 3
När det öppnade våren 1928 ringlade köerna långa ut på Sveavägen. Alla ville se arkitekten Gunnar Asplunds stadsbibliotek, med sina geometriska former inspirerade av antikens Grekland. Än i dag är den 24 meter höga rotundan en upplevelse att besöka, inte minst för sitt marmorgolv inspirerat av Pantheon i Rom. En kul detalj är fasadens stuckaturlist som representerar bibliotekets 294 ämnesområden.

BÄST UPPE PÅ TOPPEN 4
Många har varit här på konsert eller hockey, men hur många har reflekterat över arkitekturen? Den vilda idén att skapa världens största sfäriska byggnad var en rejäl utmaning på 1980-talet. Den golfbollsliknande konstruktionen består av flera speciallösningar, bland annat 48 böjda stålbalkar som bildar kupolen. Avicii Arena, eller Globen, invigdes 1989. Med sin höjd på 85 meter är den fortfarande en av Stockholms bästa utsiktsplatser.

FEM SÄTT ATT SE PÅ SAKEN 5
Även om de är lika är de fem Hötorgsskraporna vid Sergels torg faktiskt ritade av fem olika arkitekter. När de byggdes i mitten av 1950-talet var målet att skapa toppmoderna kontorshus inspirerade av amerikanska skyskrapor. ”De fem trumpetstötarna” är mellan 61 och 72 meter höga med 19 våningsplan vardera. Den femte skrapan skiljer sig från de övriga då varje våning har fönster från golv till tak. Se om du kan hitta fler sådana detaljer nästa gång du besöker Stockholm.

Kombi tipsar

TEXT: MARTIN ENGQVIST
OCH INGER SUNDELIN

Lerig fartfest

→ **VISBY 26–28 oktober.** Leran kommer att spruta och humöret vara på topp när 3 000 deltagare från 15 länder gör upp i Gotland Grand National – världens största endurotävling. Det är 40:e året i rad GGN körs på Tofta skjutfält strax söder om Visby.
Mer info: gotlandgrand-national.se

Gasen i botten på Gotland.

FOTO: CROSSMOR

Skönsjungande 100-åring

→ **VÄXJÖ 29 oktober.** Grattis, säger vi till Växjö Manskör som fyller 100 år i år. Höjdpunkten under året blir denna kvälls jubileumskonsert på Växjö Teater, där kören bjuder på godbitar från sin breda repertoar – alltifrån Bellman till Benny Andersson.
Mer info: upplev.vaxjo.se

Musikaliska män i Växjö.

Simon J Berger leder SVT:s nya serie "Historien om Sverige".

FOTO: ULRIKA MALM/SVT

SVT storsatsar på historia

→ Den 5 november är det premiär för serien "Historien om Sverige" i SVT. Serien består av tio avsnitt och skildrar Sveriges historia från istiden fram till våra dagar. Rekonstruktioner varvas med intervjuer med historiker och andra experter, och skådespelaren Simon J Berger är seriens berättare.

Glasglöd i höstmörkret

→ **GLASRIKET 20–21 oktober.** När oktobermörkret sänkt sig över Småland öppnar bruk och hyttor i Glasriket dörrarna för besökare i två dagar under rubriken Glasriket glöder. Här kan man se mästare i arbete i glödande glasshower och det arrangeras aktiviteter för barn och vuxna runt om i området. Mer info: glasriket.se

Förtrollande hantverk.

Israelisk dans i Göteborg.

FOTO: LENNART SJÖBERG

Världspremiär!

→ **GÖTEBORG 3 november.** "En pulserande dansdubbel". Så beskrivs de israeliska koreografernas Hofesh Shechter och Tom Weinbergers verk "In a heartbeat" som har världspremiär med Göteborgsoperans Danskompani. Mer info: opera.se

"Perfekt tid för plantering"

→ **Hallå där Gunilla Jönsson, trädgårdsexpert på Blomsterlandet. Hur tar vi bäst hand om trädgården på hösten?**
– Hösten är en perfekt tid för plantering, till exempel av vårblommande lökar, rosor, perenner, bärbuskar och fruktträd. Då är jorden fortfarande varm och luften är fuktig och lite svalare. Växterna slipper stressas av solens hetta, och så behöver vi inte vattna lika mycket.

Vad mer kan man göra?
– Passa på att rensa ogräs i rabatter och kratta löv så det är gjort när våren kommer. Ett tips är att lägga de ihopkrattade löven direkt i rabatterna och under bär- och prydnadsbuskarna. Det är ju bara en omväg att först bära dem till komposten. Löven förmultnar på plats och hjälper till att förbättra jorden.

Vad ska man inte göra?
– Var försiktig med att gödsla, nu ska växterna gå in i vintervila. Och klipp inte ner perenner och prydnadsgräs. De nedvissnade bladen skyddar perennernas rötter mot kyla, plus att många intorkade blomställningar är vackra vintersiluetter som ger trädgården ett prydnadsvärde även på vintern.

Hur gör du för att behålla lite av trädgårdskänslan långt in på hösten?
– Jag brukar plantera frosttåliga växter som cyklamen, ljung och murgröna i krukor, gärna med en liten ljusslinga i. Det lyser upp i höstmörkret. När det sedan blir kallare kan man byta till vintergröna växter, som till exempel ädelcypresser, de håller sig fina fastän det blir frost.●

Baksidan

Sörbergs/Surbergs

BULLDEG

GLUTENFÖNSTRET
Ta upp en bit deg med mjölade fingrar. Degen ska mjukt dala neråt samtidigt som den ska hålla ihop.
GF = när man nästan kan se igenom degen. Om inte: kör degen 5 min till.

FOTO: FREDDY BILLQVIST

- 700 g vetemjöl
- 300 g kallt vatten
- 120 g strösocker
- 100 g rumstempererat smör
- 1 ägg
- 1 ½ tsk salt
- 2 msk mortlade kardemummakärnor
- 50 g färsk jäst

FYLLNING
- 125 g mandelmassa
- 125 g rumstempererat smör
- 1 msk malen kanel

PENSLING OCH GARNERING
- 1 ägg
- 1 dl pärlsocker
- 1 dl mandelspån

VANILJKRÄM
- 1 vaniljstång
- 3 dl mjölk, 3%
- ½ dl strösocker
- 3 äggulor
- 1 ½ msk maizena

1. Ta fram vågen och degbunken till degberedaren. Lägg alla ingredienser i bunken, kör långsamt i 10–15 minuter till en smidig bulldeg.
2. Gör ett glutentest (se ovan), kör degen lite till om det behövs.
3. Låt degen vila 30 minuter. Blanda under tiden ingredienserna till fyllningen, gör vaniljkrämen och sätt ugnen på 220°.
4. Tillbaka till degen: Kavla ut till en stor rektangel och bred på fyllningen, rulla ihop och skär cirka 4 cm breda bullar.
5. Smöra en springform som är 24 cm i diameter, lägg bullarna glest. Låt dem jäsa 1 timme.
6. Pensla med uppvispat ägg och spritsa ner cirka 2 msk vaniljkräm i varje bulle. Strö över pärlsocker och mandelspån.
7. Grädda längst ner i ugnen cirka 35 minuter.
8. Bullarna som blir över lägger du i bullformar och gör sockerbullar av! Baka dem som du brukar fast *utan* att pensla med ägg. Baka 7 minuter i mitten av ugnen, de ska vara ”brittiskt bleka”. Ta ut ur ugnen, pensla med smält smör och doppa dem direkt i strösocker.

VANILJKRÄM
1. Dela vaniljstången på längden. Koka upp mjölken med vaniljstång och socker, låt dra vid sidan av spisen 10 minuter.
2. Vispa ihop äggulor och maizena i en skål. Häll den varma vaniljmjölken över äggblandningen och rör om. Häll tillbaka såsen i kastrullen och koka under kraftig vispning till en tjock kräm.
3. Häll upp i en bred form, täck med plastfolie och låt krämen svalna i kyl.
4. När krämen är kall, skopa ner den i en spritspåse (ta bort vaniljstången).

KOMBI LOTTERIET
DRÖMRESE LOTTERIET
MOTOR LOTTERIET